

Vilken han är det?

ECPAT Sveriges kommentar till forskningsrapporten
"Barn utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare"

Innehåll

5	Förord
6	Sammanfattning
10	Bakgrund
12	Introduktion till forskningen
18	ECPAT Sveriges kommentar
22	Rekommendationer framåt

ECPAT SVERIGE

ECPAT Sverige är en barnrättsorganisation som arbetar mot sexuell exploatering av barn. Det gör vi på flera sätt. Vi sprider kunskap om brottsligheten och förebygger så att barn och unga inte utsätts. Vi arbetar med opinionsbildning och påverkansarbete mot makthavare och vi samarbetar med myndigheter, företag och andra organisationer. Vi driver även ECPAT Hotline dit allmänheten anonymt kan anmäla misstänkt sexuell exploatering av barn.

Illustratör: Linn Rolfsdotter

ECPAT Sverige, november 2019

info@ecpat.se

www.ecpat.se

www.ecpathotline.se

Förord

Jag tänker på... en flicka som var utsatt för övergrepp och vi trodde att hon var utsatt för sexuella övergrepp. Hela personalgruppen frågade vem som utsatt henne. Och de hade frågat henne om det var pappan, farfadern etcetera. Sedan hade de någon kandidat från socionomprogrammet som sa - är det inte en kvinna som gjort det? Och på frågan så säger flickan - Ja, det är min mamma. Och då har ju mamman varit med i behandlingsupplägget... och då säger den här praktikanten - Varför har du inte berättat, och flickan säger att ingen frågat henne om det var en kvinna så hon trodde ingen ville höra det. Vi professionella tänker - vilken han är det? - man förutsätter att det är en man.

Så beskriver en person som i sitt arbete möter barn hur det kan se ut för barn som utsatts för sexuella övergrepp av en kvinna, i det här fallet barnets mamma.

Men begås inte de flesta sexuella övergrepp på barn av män? Jo, så är det. Men som barnrättsorganisation är det vår skyldighet att agera om vi tror att det finns barn som utsatts för sexuella övergrepp och som vuxna idag inte ser. Detta är anledningen till att ECPAT Sverige har tagit fram en rapport om kvinnliga förövare: vi ser en risk att det finns barn som utsatts för övergrepp som samhället inte upptäcker. Att de flesta förövare är män är inte ett skäl till att inte uppmärksamma sexuella övergrepp på barn som begås av en kvinnlig förövare. Varje barn har rätt till likvärdigt stöd och bemötande från samhället när de far illa, oavsett förövarens kön.

De få forskningsstudier som finns om övergrepp som begås av kvinnor visar att konsekvenserna kan bli lika allvarliga som när förövaren är en man. Det kan också ta längre tid innan övergreppet upptäcks. Barnet själv kanske inte ens vet att det hen utsätts för är brottsligt, eller så kan barnet känna att det är extra skamfyllt och därför inte prata med någon vuxen. Så här beskriver en kvinna hur hon som barn kände sig efter att ha blivit utsatt för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare:

Jag kände mig isolerad och ensam. Jag kände mig hjälplös och utan rättigheter. Jag kände mig ful och att det var något fel på mig. Jag kände mig inte tillräckligt bra för att vara kompis med ett annat barn.

Barn ska få veta att de har rätt till skydd mot alla former av sexuella övergrepp, att alla vuxna som begår ett övergrepp är ansvariga för sina handlingar och att det alltid är brottsligt. Att vi allmänt i samhället breddar vårt samtal och vår förståelse för att en förövare av sexualbrott mot barn kan vara vem som helst - och därmed också en kvinna - fungerar förebyggande.

Förövare finns där barn finns. Och de kan se ut och vara vem som helst.

Anna Karin Hildingson Boqvist
Generalsekreterare
ECPAT Sverige

Sammanfattning

ECPAT Sverige har de senaste åren noterat fler kvinnliga förövare i ECPAT Hotline, vår webbaserade anmälningssida. Från några gånger per månad ser vi nu kvinnor i övergreppsmaterial så gott som dagligen.¹ Samtidigt är det ovanligt att brottsutredande myndigheter misstänker kvinnor för sexualbrott mot barn.²

Enligt artikel 34 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) har varje barn rätt att skyddas från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.³ Som barnrättsorganisation ville vi undersöka om det kan finnas en grupp utsatta barn som samhället inte upptäcker. Med mer kunskap kan vi bättre förebygga att barn utsätts för sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

ECPAT Sverige gav forskare i uppdrag att sammanställa den kunskap som finns om barns upplevelser och berättelser av att ha varit utsatta för sexuella övergrepp och sexuell exploatering av en kvinnlig förövare. Forskningen genomfördes av Linda Jonsson och Carl Göran Svedin vid Barnafrid på Linköpings Universitet.

Forskningsrapporten "Barn utsatta för övergrepp av en kvinnlig förövare" består av två delar: en litteraturstudie och en intervjustudie med fem yrkesverksamma som redovisas separat.

En av forskningsrapportens viktigaste slutsatser är att det saknas forskning med barn och från ett barns perspektiv, något som är särskilt tydligt för de nordiska länderna. Forskarna fann bara ett fåtal studier där barn under 18 år fått svara på frågor eller berätta om övergrepp de varit med om av kvinnliga förövare.

Viktiga resultat från studien:

- Förekomsten i befolkningen av att som barn ha varit utsatt för sexuella övergrepp av en kvinna varierar mellan undersökningar och mellan länder. Vanligtvis ligger den mellan 1,5 % till 4,0 %.
- Som beskrivits fann forskarna få studier om barns upplevelser och berättelser, men de som finns visar att sexuella övergrepp som begås av en kvinna kan vara lika allvarliga, och till och med mer allvarliga i vissa fall, än när förövaren är en man.
- Sexuella övergrepp kan - oberoende av förövarens kön - orsaka allvarlig psykisk ohälsa. Barnen kan uppvisa samma symtom, till exempel sömnsvårigheter, depression, ångest och posttraumatiskt stressyndrom. I de få studier som finns gällande övergrepp av en kvinnlig förövare beskrivs konsekvenser såväl direkt som under lång tid. Barnen kan få svårt med bland annat relationer (särskilt till kvinnor) och de kan känna en oro för att de själva ska bli förövare. Övergreppen kan leda till stigmatisering och utanförskap.
- Vi vet sedan tidigare att få barn berättar för någon vuxen om sexuella övergrepp. I litteraturstudien konstateras att det kan vara ännu svårare för barn att berätta om sexuella övergrepp som utförts av en kvinnlig förövare.
- Det är fortfarande inte integrerat i den samhälleliga bilden att se att kvinnor kan begå sexuella övergrepp på barn, utan antagandet är att förövare alltid är män. Det gäller för såväl barn och deras föräldrar som för yrkesverksamma som möter barn i sitt arbete och allmänheten.
- Kvinnliga förövare av sexuella övergrepp på barn har i många fall lång egen erfarenhet av utsatthet vad gäller alla former av våld. Detta gäller även manliga förövare, men de kvinnliga har dessa erfarenheter i ännu högre utsträckning.
- Kvinnliga förövare kan - precis som manliga förövare - ha olika motiv till att begå sexuella övergrepp på barn. I det ingår att de kan ha ett sexuellt intresse av barn. Kvinnor som begår sexuella övergrepp på barn har inte alltid en manlig medförövare utan kvinnor agerar också på egen hand.
- Kvinnliga förövare utsätter oftare yngre barn eller äldre pojkar jämfört med manliga förövare.

Vad skulle göra skillnad för barn?

VUXNA MÅSTE LYSSNA PÅ BARN OCH TA ALLA ÖVERGREPP PÅ ALLVAR

Forskningsrapporten visar att det finns en tendens i samhället att inte kunna se kvinnor som förövare av sexuella övergrepp på barn, vilket leder till att barns utsatthet inte identifieras eller tas på allvar. Det är helt oacceptabelt. Varje barn behöver utredas och erbjudas adekvat stöd och behandling, oavsett kön på förövaren. Barnet har rätt till kunskap om vad som är ett övergrepp och hur hen ska agera om hen själv eller något annat barn utsätts.

BREDDA BILDEN AV FÖRÖVAREN

Antagandet att förövaren är en man kan göra det svårare att uppmärksamma barn som är utsatta av en kvinnlig förövare. För yrkesverksamma är det viktigt att prata med barn på ett könsneutralt sätt, så alla barn har lika möjlighet att berätta. Dessutom måste vi i samhället bredda vårt samtal och vår förståelse för att en förövare även kan vara en kvinna.

MER FORSKNING BEHÖVS

Forskningsrapporten visar på behovet av mer forskning och ökad kunskap om barn som utsätts för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare. För att kunskapen ska vara relevant måste den bygga på barns erfarenheter och kunskap. Kunskapsinsamlingen måste göras på ett systematiskt och strukturerat sätt. Detta för att vi ska kunna skydda och stötta barnet som utsätts, och för att kunna förhindra att övergrepp sker.

Forskningsrapporten "Barn utsatta för övergrepp av en kvinnlig förövare" finns att ladda ner på www.ecpat.se

Bakgrund

Enligt barnkonventionen har varje barn rätt att skyddas från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Trots det utsätts barn för sexuella övergrepp och sexuell exploatering under sin uppväxt, något som aldrig kan accepteras.

ECPAT Sverige har noterat fler kvinnliga förövare i ECPAT Hotline, vår webbaserade anmälningssida. Från några gånger per månad ser vi nu kvinnor i övergreppsmaterial så gott som dagligen.⁴ Samtidigt är det ovanligt att brottsutredande myndigheter misstänker kvinnor för att ha begått sexuella övergrepp mot barn.⁵ Det finns en risk att barn som utsätts för övergrepp inte upptäcks. Som barnrättsorganisation är detta något vi vill ta reda på mer om. Med mer kunskap kan samhället bättre förebygga att barn utsätts för sexuella övergrepp och sexuell exploatering. Mer kunskap möjliggör också att i högre utsträckning upptäcka barnet som utsätts för övergrepp, ta hen ur övergreppssituationen och säkerställa barnets rätt till stöd och upprättelse.

Därför gav vi forskare i uppdrag att sammanställa den kunskap som finns tillgänglig om barns upplevelser och berättelser av att ha varit utsatta för sexuella övergrepp och sexuell exploatering av en kvinnlig förövare.

Forskningen har genomförts av Linda Jonsson och Carl Göran Svedin vid Barnafrid på Linköpings Universitet. Barnafrid är Sveriges nationella kunskapscentrum kring våld och andra övergrepp mot barn. De har ett särskilt uppdrag att samla och sprida kunskap och på så vis bidra till ett bättre förebyggande arbete samt utvecklandet av effektiva insatser.

Syftet med uppdraget var att undersöka barns upplevelser och berättelser av att ha varit utsatta för sexuella övergrepp och sexuell exploatering av en kvinnlig förövare. Fokus skulle vara på stöd och interventioner för barnen samt eventuella skillnader för dem utifrån förövarens kön.

Forskningsrapporten "Barn utsatta för övergrepp av en kvinnlig förövare" består av två delar: en litteraturstudie och en intervjustudie med fem yrkesverksamma som redovisas separat.

Introduktion till forskningen

Litteraturstudien visar att det inte finns några svenska eller nordiska vetenskapliga studier som undersöker barns egna perspektiv på upplevelser av att utsättas för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering av kvinnliga förövare. Även vetenskapliga studier som utifrån andra aspekter belyser barns upplevelser av att utsättas av kvinnliga förövare är få, både ur ett svenskt, nordiskt och internationellt perspektiv.⁶

Trots ovan nämnda brister i forskningsläget om barns upplevelser av att utsättas för sexuella övergrepp och sexuell exploatering av kvinnliga förövare, är forskningsrapporten en unik översikt över det nuvarande kunskapsläget. Det är dock tydligt att det finns ett stort behov av mer forskning, framförallt utifrån ett barnrättsperspektiv.

Forskarna har kompletterat litteraturstudien med en intervjustudie med yrkesverksamma som i sitt arbete här i Sverige träffar barn som utsätts för sexuella övergrepp.

HUR VANLIGT ÄR DET MED KVINNLIGA FÖRÖVARE AV SEXUELLA ÖVERGREPP PÅ BARN?

Forskarna har genom litteraturstudien försökt att besvara frågan om hur vanligt det är att barn utsätts för sexuella övergrepp och sexuell exploatering av just kvinnliga förövare. Den samlade kunskapen i forskningsstudien visar att förekomsten i befolkningen av att som barn ha varit utsatt för sexuella övergrepp av en kvinna varierar mellan undersökningar och mellan länder. Vanligtvis ligger den mellan 1,5 % till 4,0 %.⁷

Forskarna har identifierat en enda svensk vetenskaplig studie av sexuella övergrepp och sexuell exploatering av barn som beskriver barns utsatthet relaterat till förövarens kön. Studien är från år 2000, och 1 943 17-åriga svenska elever deltog. I studien konstaterades att 44 % av pojkarna som hade utsatts för sexuella övergrepp hade varit utsatta av en kvinnlig förövare. För flickorna var motsvarande siffra 1 %, och de övergreppen hade uteslutande begåtts av en kvinna tillsammans med en man.⁸

Att siffrorna skiljer sig åt mellan olika studier skulle kunna bero på hur frågan om sexuella övergrepp och sexuell exploatering ställts. Formuleringarna kan spela stor roll, framförallt eftersom det inte alltid är enkelt - varken för barn eller vuxna - att identifiera det en har varit med om som ett sexuellt övergrepp. Särskilt inte om förövaren inte motsvarar ens förväntningar på vem en förövare är eller kan vara. I forskningsrapportens intervjudel berättar informanter att det kan vara svårt för barn att förstå vad de är med om och identifiera det som sexuella övergrepp.⁹

Litteraturstudien visar att det finns en skillnad mellan andelen kvinnliga förövare av sexualbrott mot barn som finns registrerade hos myndigheter

och andelen brottsoffer som uppger att de blivit utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare. Mörkertalet kan därmed vara stort.¹⁰

I intervjustudien uppger informanterna att det är relativt ovanligt som yrkesverksam i Sverige att komma i kontakt med barn som utsatts för sexuella övergrepp av just en kvinnlig förövare.¹¹

HUR PÅVERKAS BARNEN SOM UTSÄTTS?

Forskningsrapportens författare konstaterar att det inte finns några svenska forskningsstudier på hur barn tänker om eller begripliggör sexuella övergrepp som de utsätts för av kvinnliga förövare eller hur det hanteras av vuxenvärlden och samhället. Det är i stort sett enbart i två svenska studier som kvinnliga förövare av sexuella övergrepp på barn nämns överhuvudtaget.¹²

Utifrån de studier som ändå finns internationellt och i Sverige menar forskarna att det kan finnas särskilda upplevelser hos barn som utsätts för sexuella övergrepp av kvinnliga förövare. De lyfter fram studier där vuxna som blivit utsatta för sexuella övergrepp i barndomen beskriver den särskilt utsatta situation det är att bli utsatt för sexuella övergrepp av ens primära omsorgsperson som en är beroende av.¹³ Exempelen visar att det kan minska barnets möjligheter att kunna berätta eller få stöd och hjälp.

I intervjustudien finns informanter som beskriver att barn som utsätts för sexuella övergrepp av kvinnliga förövare och som kommer till myndigheters kännedom ofta har en stor utsatthet på flera sätt. De flesta barn beskrivs av informanterna som att de kom från familjer med stora svårigheter; föräldrarna kunde ha missbruksproblem och barnen var ofta försummade. Ett citat från intervjustudien är: ”De barnen levde i en galen värld”.¹⁴ Även i litteraturstudien redogör forskarna för en studie där vuxna som varit utsatta för övergrepp av sin mamma under sin barndom beskriver uppväxten som präglad av försummelse och gränslöshet.¹⁵

Författarna tar upp vissa av forskningen fastslagna myter om kvinnor som förövare av sexuella övergrepp på barn. Det handlar om att kvinnor inte begår sexuella övergrepp på barn, att övergrepp utförda av en kvinna inte skadar barnen eller att kvinnor alltid begår sexuella övergrepp på barn under tvång från en man.¹⁶

Tvärt emot mytbildningarna så visar de vetenskapliga studier som finns att offer för kvinnliga förövare av sexuella övergrepp kan vara lika traumatiserade som offer för manliga förövare. Barn uppvisar samma symtombild oavsett förövarens kön. Precis som vid övergrepp begångna av en man varierar omfattningen av skadorna och symtombilden från individ till individ. Symtomen kan visa sig långt efter att de sexuella övergreppen ägt rum och ge långvariga svårigheter med självkänslan, det psykiska måendet, identiteten och sexualiteten.¹⁷ Att bli utsatt för övergrepp kan också öka risken att begå egna sexuella övergrepp mot barn i vuxen ålder.¹⁸

Forskningsstudien pekar på att det kan vara så att samhället inte uppmärksammar barn som utsätts för sexuella övergrepp av kvinnliga förövare i samma utsträckning som de som utsätts av manliga förövare.¹⁹ Förövare av båda könen finns där barn finns, både på och utanför nätet. Dock visar en del studier att kvinnor oftare än män tenderar att utsätta barn som är i deras direkta fysiska närhet, vilket kan försvåra upptäckt.²⁰ I en av studierna identifieras att generella föreställningar om kvinnlighet och hur kvinnor är kan vara en anledning till att det kan vara svårare att uppmärksamma barn som utsätts av kvinnor.²¹ Utifrån litteraturgenomgången slår forskarna fast att det finns en tendens att kvinnors sexuella övergrepp mot barn uppfattas som mindre allvarliga av samhället²², vilket i sin tur har betydelse för det utsatta barnets förståelse av vad som skett och vilken hjälp barnet får.

Forskarna skriver att antagandet att förövaren alltid är en man riskerar att göra offer till kvinnliga förövare osynliga.²³ I litteraturstudien beskrivs internationella studier som visar att poliser oftare reagerade med misstro gällande misstänkta brott som involverade kvinnor som förövare och att yrkesverksamma generellt har svårt att se kvinnor som förövare av sexualbrott mot barn och därför inte tar tecken på barns utsatthet på allvar.²⁴ Studier från Australien, Kanada och USA påvisar en tendens att domstolar utdömer lindrigare straff till kvinnliga förövare jämfört mot manliga.²⁵

Intervjustudiens exempel visar att kvinnliga förövare kan röra upp känslor även hos yrkesverksamma med en vana att möta barn som utsätts för sexuella övergrepp²⁶, och informanterna är överens om att många har en stor okunskap på området.²⁷

I de sammanfattande kommentarerna till intervjustudien skriver forskarna att det generella kunskapsläget måste bli bättre hos alla yrkesverksamma för att barn ska kunna få rätt skydd, stöd och behandling. De lyfter också i forskningsrapporten att det finns kunskapsbrister kring vad som är effektiva insatser att erbjuda dels kvinnliga förövare, dels barn som utsatts för sexuella övergrepp av kvinnliga förövare.²⁸

Svenska studier visar att de flesta barn faktiskt berättar för någon att de utsatts för sexuella övergrepp och att det är vanligast att berätta för en kompis.

Enligt forskarna låter barn bli att berätta för vuxna för att de är rädda att inte bli trodda och att drabbas av negativa konsekvenser.²⁹ Det finns också beskrivet i forskning hur barn har försökt att berätta om de sexuella övergrepp de utsatts för men att de då inte blivit trodda, och att deras berättelser om övergreppen förminsats eller ignorerats.³⁰ Utifrån litteraturstudien konstaterar forskarna att det kan vara svårare för barn att berätta om sexuella övergrepp som utförts av en kvinnlig förövare, bland annat utifrån ett normaliserande av sexuella aktiviteter mellan vuxna kvinnor och pojkar och utifrån att det kan upplevas ännu mer skamfyllt.³¹

VILKA KVINNOR BEGÅR SEXUELLA ÖVERGREPP PÅ BARN?

Kunskap om gärningspersoner och deras drivkrafter är viktigt för att kunna förebygga att barn utsatts för sexuella övergrepp.³² Litteraturstudien visar att kvinnliga förövare är en heterogen grupp³³ och att kvinnliga och manliga förövare ofta är lika vad gäller bakgrund och tillvägagångssätt för övergreppen.³⁴

Även informanterna i intervjustudien upplever kvinnliga förövare som en heterogen grupp. De bedömer likheterna mellan manliga och kvinnliga förövare som stora och konstaterar att det - precis som för män - finns olika motiv för kvinnor att begå sexuella övergrepp på barn.³⁵

Utifrån litteraturstudien tycks det som att kvinnor såväl som män som begår sexuella övergrepp på barn tenderar att ha en lång erfarenhet av egen utsatthet, inklusive erfarenheter av att bli utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Förövare av båda könen tycks också ofta ha erfarenheter av att utsättas för våld som vuxna.³⁶

En del studier har fokuserat på motiv för kvinnor att begå sexuella övergrepp på barn. Där listas bland annat ett sexuellt intresse av barn, för att uppnå en känsla av makt eller agera ut ilska eller att det kan upplevas som ett tryggt alternativ till en sexuell relation med en vuxen.³⁷ Det framkommer också att kvinnliga förövare - precis som manliga - på olika sätt förklarar, rationaliserar eller förvränger sina handlingar³⁸, vilket fungerar brottsstödande och kan leda till att förövaren fortsätter att begå övergrepp på barn.

Det finns forskning som indikerar att kvinnliga och manliga förövare i viss utsträckning väljer olika brottsoffer. Kvinnor tycks oftare vara föräldrar till brottsoffret än män, och det finns en tendens att kvinnor begår sexuella övergrepp mer ofta mot pojkar och mot yngre barn.³⁹

Precis som manliga förövare använder kvinnliga förövare sig av ett spektrum av olika beteenden för att komma i kontakt med barn, från komplimanger och en positiv relation till hot, psykisk misshandel och fysiskt våld.⁴⁰ Forskarna konstaterar att förövare oavsett kön kan komma i kontakt med barn i stort sett överallt där barn finns, både utanför och på internet.⁴¹

ECPAT Sveriges kommentar

Genom arbetet som ECPAT dagligen utför får vi unik kunskap om hur den sexuella exploateringen av barn ser ut. Genom ECPAT Hotline, en web-baserad anmälningssida dit allmänheten kan anmäla misstänkt sexuell exploatering av barn, kommer dokumenterade sexuella övergrepp till vår kännedom. De senaste åren har vi sett allt fler kvinnliga förövare i övergreppsmaterialet.⁴² Det innebär inte att vi vet att antalet kvinnor som begår övergrepp på barn ökar. Däremot är det troligt att kvinnor dokumenterar sina övergrepp i en allt högre omfattning, precis som manliga förövare. Samtidigt vet vi att det är ovanligt att kvinnor misstänks för sexualbrott mot barn.⁴³ Vi ser därför en risk för att det kan finnas barn som utsätts för övergrepp som samhället inte får kännedom om.

Tanken med forskningsrapporten är att belysa vilken kunskap som finns om barn som utsätts för sexuella övergrepp av en kvinna och om stödet skiljer sig från stödet till barn som utsätts för övergrepp av en man. För oss som barnrättsorganisation är det angeläget att barn som utsätts för övergrepp - oavsett förövarens kön - upptäcks och får det stöd och den hjälp de har rätt till.

VÅLD MOT BARN FÅR ALDRIG ACCEPTERAS ELLER BORTFÖRKLARAS

Enligt barnkonventionens artikel 34 har varje barn rätt att skyddas från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.⁴⁴ Barnrättskommittén är tydliga med att de mänskliga, sociala och ekonomiska kostnaderna för att förvägra barn deras rätt till skydd både är enorma och oacceptabla.⁴⁴ Målsättning 16.2 i de globala hållbarhetsmålen är att alla former av övergrepp, utnyttjande, människohandel, våld eller tortyr mot barn helt ska upphöra till år 2030.⁴⁵

Den samlade kunskapen i forskningsstudien visar att förekomsten i befolkningen kring att ha varit utsatt för sexuella övergrepp som barn av en kvinna varierar mellan undersökningar och mellan länder. Vanligtvis ligger den mellan 1,5 % till 4,0 %.⁴⁶ Att en majoritet av sexuella övergrepp mot barn utförs av män innebär inte att vi inte ska prata om kvinnliga förövare. Forskning visar att barn skadas av sexuella övergrepp, oavsett förövarens kön. I forskningsrapporten framgår att det finns en tendens i samhället att inte kunna se kvinnor som förövare av sexuella övergrepp på barn, vilket leder till att barns utsatthet inte identifieras eller tas på allvar.⁴⁷

För det drabbade barnet innebär detta att hen kan bli kvar i en övergreppssituation under lång tid, och att hen kanske aldrig får den upprättelse hen har rätt till eller stöd och hjälp att bearbeta sina upplevelser.

Ur ett barnrättsligt perspektiv är detta helt oacceptabelt. Barnets absoluta rätt till skydd mot våld och övergrepp får inte på något sätt urholkas genom att vissa former av våld osynliggörs, vilket tydligt framkommer i barnrättskommitténs allmänna kommentarer.⁴⁸ Varje barn har rätt till skydd mot alla former av övergrepp, oavsett förövarens kön. Allt fysiskt och psykiskt våld mot barn är oacceptabelt, oberoende av uppsåt att skada eller ej. Barn som utsätts för sexuella övergrepp, eller som riskerar att utsättas, har rätt till likvärdigt bemötande och stöd oavsett barnets kön och förövarens kön.

RÄTTEN ATT KOMMA TILL TALS

Artikel 12 i barnkonventionen fastställer att barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet, och att dessa åsikter ska beaktas.⁴⁹ Barnrättskommittén är tydlig med att rätten att uttrycka åsikter bör vara förankrad i barnets vardag, i hemmet, men också på alla andra arenor inom exempelvis hälso- och sjukvården, omsorgs- och utbildningsinrättningar såväl som inom forskning.⁵⁰

Forskningsrapportens indikationer på att yrkesverksamma som möter barn kan ha svårt att acceptera att barn skulle kunna vara utsatta för sexuella övergrepp av en kvinna⁵¹ skapar frågetecken kring hur barnets rättigheter tillgodoses i olika sammanhang. Det är oerhört viktigt att polis, vårdpersonal och andra som möter barn skapar möjligheter för barnet att berätta om utsatthet såsom övergrepp - och det är viktigt att vuxna frågar barn om våld och övergrepp.

Om barnets rätt att uttrycka sina åsikter ska tas på allvar så måste hen givetvis få möjlighet att göra detta på ett tryggt och meningsfullt sätt.

Svenska studier visar att barn oftast berättar för någon att de utsätts för sexuella övergrepp, men att det då vanligtvis är för en jämnårig vän.⁵² Ur ett barnrättsligt perspektiv är det viktigt att betona att det alltid är vuxnas ansvar att skydda barn mot sexuella övergrepp men eftersom barn oftast berättar för andra barn istället för vuxna har alla barn rätt att få kunskap om vad som är ett övergrepp och hur de ska agera om de själva eller en kompis utsätts. Barn kan till exempel behöva få prata med vuxna om när det är okej att berätta hemligheter för någon vuxen, även om ens kompis inte vill det.

Det framkommer också i forskningsrapporten att barn kan känna sig oroliga att berätta för vuxna om sina upplevelser utifrån risker att drabbas av negativa konsekvenser⁵³, och vi vet sedan tidigare att vårdnadshavare kan bli rädda och upprörda när de får höra talas om svåra saker som hänt. En vanlig reaktion är att vilja skydda barnet genom att införa olika typer av förbud. Om barnet behöver vara oroligt för vuxenvärldens reaktioner kan hen inte berätta, vilket i praktiken innebär att barnet blir utan det skydd och de insatser hen har rätt till.

Det är alla vuxnas ansvar att se till att barn kan känna sig trygga att vända sig till vuxenvärlden för stöd utan att vara rädda för repressalier. I Barnrättskommitténs allmänna kommentarer uppmannas konventionsstaterna att ge tillräcklig information och stöd till vårdnadshavare för att de ska kunna skapa en relation med barnet som bygger på tillit och förtroende och möjliggör samtal om svåra saker.⁵⁴ Det innebär att samhället har en skyldighet att ge föräldrar tillräckligt stöd för att varje barn ska få sina rättigheter tillgodosedda.

... GÄLLER ÄVEN INOM FORSKNINGEN

Barn har enligt barnkonventionen rätt att göras delaktiga och komma till tals i alla frågor som rör dem.⁵⁵ Barnrättskommittén är tydlig i sina kommentarer att barns rätt att uttrycka åsikter och känslor och bli lyssnade på även gäller inom forskningen.⁵⁶

Det framkommer av forskningsrapportens litteraturstudie att det i stort sett saknas forskning om barns egna erfarenheter av att utsättas för sexuella övergrepp av kvinnliga förövare⁵⁷, vilket innebär att vi vet väldigt lite om vad utsatta barn upplever sig behöva av vuxna och samhället. Forskarna skriver att det finns ytterst få studier vad gäller om och hur barns utsatthet för kvinnliga förövare avslöjas. Detsamma gäller barnens upplevelser att kunna berätta om sin situation för någon.⁵⁸

För att samhället ska kunna sätta in rätt förebyggande insatser och stöd vid behov, och därmed tillgodose barnets rättigheter, behöver vi kunskap om barns egna upplevelser av hur övergrepp kan förebyggas, upptäckas och utredas, men också hur processer för stöd och upprättelse ska utformas. Barn har också rätt att inkluderas i forskning som är relevanta för dem.

Enligt Barnrättskommittén är det *"nödvändigt att avsätta ekonomiska resurser och personalresurser för att främja forskning som kan bidra till att verkningfulla lokala och nationella lagar, strategier och program antas"*⁵⁹. Ur ett forskningsetiskt perspektiv är det givetvis viktigt att frågor ställs till barn på rätt sätt. Det är samtidigt viktigt att betona att barnet har rätt till skydd mot övergrepp och rätt att komma till tals och bli lyssnade till.⁶⁰ Barn ska inte skyddas från att vara delaktiga, utan skyddas i att vara delaktiga.

Barnrättskommittén anser också att det är nödvändigt med systematisk insamling av information, såsom statistik, för att kunna följa barns utveckling och hälsa. De har rekommenderat Sverige att införa en mekanism för systematisk insamling av data över sexuella övergrepp på barn.⁶¹

Rekommendationer framåt

MER FORSKNING BEHÖVS

Det behövs mer forskning om hur barn upplever och påverkas av sexuella övergrepp vad gäller utsatthet för kvinnliga förövare, och barn har rätt att inkluderas i den forskningen. Det finns i princip inte någon forskning idag som tar barns egna perspektiv och studerar barns upplevelser och förståelse av att utsättas för sexuella övergrepp av en kvinna.⁶² Att prata med vuxna om deras upplevelser i barndomen kommer aldrig att kunna ersätta den kunskap vi får genom att prata med barn om deras utsatthet här och nu. Först när vi tar del av barns erfarenheter och perspektiv kan samhället planera och genomföra de bästa förebyggande och åtgärdande insatserna – och därmed ge varje barn det skydd och möjlighet till utveckling hen har rätt till.

PERSONER SOM MÖTER BARN I UTSATTA SITUATIONER BEHÖVER FÅ KUNSKAP

Utifrån att det finns en indikation att yrkesverksamma saknar tillräcklig kunskap vad gäller barns utsatthet för kvinnliga förövare⁶³ finns en risk att barn som är i den situationen inte uppmärksammas. Personer som i sitt yrke möter barn måste fråga om våld och övergrepp och agera när ett barn berättar. De måste ha kunskap om sexuella övergrepp mot barn och en medvetenhet om att förövare av sexuella övergrepp kan vara både kvinnor och män. Varje barn har rätt att få ett gott bemötande av personer anställda för att hjälpa dem.

Även politiker och andra beslutsfattare som arbetar i verksamheter där beslut fattas som påverkar barn behöver tillräcklig kunskap för att säkerställa varje barns rättigheter.

BARN HAR RÄTT ATT FÅ KUNSKAP OM SINA RÄTTIGHETER

Att skyddas mot våld och övergrepp är en grundläggande rättighet för barn. Samhället har ansvar för att barn får den kunskap de har rätt till för att kunna tillvarata sina rättigheter.⁶⁴ Barn som vet om sina rättigheter är bättre rustade för att be om hjälp när deras eller andra barns rättigheter kränks. Barn måste få kunskap om att de har rätt till skydd mot alla former av övergrepp, att det är ett övergrepp oavsett vem som är förövare och att det är vuxnas skyldighet att agera om barnet berättar om övergrepp.

ALLMÄNHETEN BEHÖVER FÅ EN ÖKAD MEDVETENHET

Alla vuxna behöver mer kunskap och en större beredskap att prata om sexuella övergrepp på barn. Okunskap, avsaknad av samhällsdebatt och tystnad i vardagssamtal om ämnet kommer alltid vara en stor fördel för förövare. Därför behöver medvetenheten hos alla vuxna om sexuella övergrepp på barn och kunskapen om hur en möjliggör för barn att berätta om svåra saker öka.

Källförteckning

1. ECPAT Sverige. (2018). Sexuell exploatering av barn på internet en rapport från ECPAT Hotline 2018, 31.
2. Brottsförebyggande rådet, Kriminalstatistik 2018 Misstänkta personer - slutlig statistik, 29–32.
3. Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, antagen av generalförsamlingen november 1989.
4. ECPAT Sverige. (2018). Sexuell exploatering av barn på internet en rapport från ECPAT Hotline 2018, 31.
5. Brottsförebyggande rådet, Kriminalstatistik 2018 Misstänkta personer - slutlig statistik, 29–32.
6. Jonsson & Svedin, Barn utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare, 8, 36.
7. Ibid, 8.
8. Ibid, 8.
9. Ibid, 31, 33.
10. Ibid, 9-10.
11. Ibid, 33.
12. Ibid, 30.
13. Ibid, 13, 17, 22.
14. Ibid, 31.
15. Ibid, 37.
16. Ibid, 16.
17. Ibid, 17-21, 36.
18. Ibid, 12, 24, 28.
19. Ibid, 29, 33.
20. Ibid, 27-28.
21. Ibid, 29.
22. Ibid, 37.
23. Ibid, 23.
24. Ibid, 23.
25. Ibid, 23, 28.
26. Ibid, 34.
27. Ibid, 34.
28. Ibid, 24.
29. Ibid, 21.
30. Ibid, 22.
31. Ibid, 22.
32. Ibid, 10.
33. Ibid, 11.
34. Ibid, 10.
35. Ibid, 31.
36. Ibid, 24, 27, 36.
37. Ibid, 10, 13, 15.
38. Ibid, 10.
39. Ibid, 26-28.
40. Ibid, 11.
41. Ibid, 13.
42. ECPAT Sverige. (2018). Sexuell exploatering av barn på internet en rapport från ECPAT Hotline 2018, 31.
43. Brottsförebyggande rådet, Kriminalstatistik 2018 Misstänkta personer - slutlig statistik, 29–32.
44. Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, antagen av generalförsamlingen november 1989.
45. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 13 (2011). Svensk översättning december 2012, reviderad mars 2014, 9.
46. Jonsson & Svedin, Barn utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare, 8.
47. Ibid, 29.
48. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 13 (2011). Svensk översättning december 2012, reviderad mars 2014, 10.
49. Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, antagen av generalförsamlingen november 1989.
50. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 7 (2005). Svensk översättning december 2012, reviderad mars 2014, 8.
51. Jonsson & Svedin, Barn utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare, 16, 23.
52. Ibid, 21.
53. Ibid, 21.
54. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 4 (2003). Svensk översättning december 2012, reviderad mars 2014, 60.
55. Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, antagen av generalförsamlingen november 1989.
56. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 7 (2005). Svensk översättning december 2012, reviderad mars 2014, 8.
57. Jonsson & Svedin, Barn utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare, 36.
58. Ibid, 36.
59. Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 4 (2003). Svensk översättning december 2012, reviderad mars 2014, 5.
60. Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, antagen av generalförsamlingen november 1989.
61. FN. (2015). Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport, 7.
62. Jonsson & Svedin, Barn utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare, 23, 36.
63. Ibid, 34.
64. Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, antagen av generalförsamlingen november 1989.

@ECPATsverige

Sankt Göransgatan 66
SE - 112 33 Stockholm
+46(0) 8 598 920 00
info@ecpat.se

www.ecpat.se
www.ecpathotline.se

